

Beste vrienden,

We hadden afgesproken het dit jaar tijdens de Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit te zullen hebben over de vraag: 'Wat ontruikt ons aan het niets?' Een imposante en dramatische onverwachte gebeurtenis dwong ons echter onze ontmoeting, waar iedereen altijd erg naar uitzielt, niet door te laten gaan. Dit heeft de vraag niet minder laten worden, maar maakte haar zelfs dringender, vanwege de aard van de uitdaging waarmee we over de hele wereld te maken hebben. Juist de situatie die zich heeft voorgedaan maakt het daarom urgenter onszelf te confronteren met de vraag, zoekend naar een antwoord dat bewijst op hetzelfde niveau te staan. Het leek daarom nodig elkaar te blijven vergezellen in deze duizelingwekkende tijd, waarin het niets zich zo sterk aan ieders leven opdringt. We willen voor de provocatie staan die ons allemaal raakt, zonder ons terug te trekken. Dit zal ons in staat stellen om te verifiëren of de nieuwe kennis en de nieuwe genegenheid, eigen aan het 'nieuwe schepsel' dat door de doop wordt voortgebracht, in ons 'het gewone bewustzijn [worden] waarmee [we] heel het complex van omstandigheden van de werkelijkheid' kunnen doorkruisen (L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld, Betsaida: 's-Hertogenbosch 2019, p. 87). Don Giussani biedt ons een waardevolle methodologische suggestie om deze verificatie uit te voeren: 'Om de mentaliteit werkelijk nieuw te laten zijn, moet zij vanuit haar bewustzijn 'toe te behoren' voortdurend geëngageerd worden in een vergelijking met de tegenwoordige gebeurtenissen'. Steeds opnieuw de vergelijking te maken met de tegenwoordige gebeurtenissen, is de methode die ons wordt aangereikt om onze mentaliteit echt nieuw te laten worden. Want 'als ze niet binnengaat in de tegenwoordige ervaring, bestaat de nieuwe kennis niet, is ze een abstractie. In deze zin is niet oordelen over de gebeurtenissen het geloof laten afsterven' (ibid., p. 88-89). De belofte, dat deze vergelijking dat nieuwe schepsel, uit de doop geboren en ontwaakt in de ontmoeting met een levende christelijke gemeenschap, in ons tot bloei kan brengen, maakt onze gezamenlijke reis zo fascinerend. De tekst die ik aan het voorbereiden ben en waaraan we de komende maanden zullen werken, is bedoeld als hulpmiddel daarvoor. Bij deze alvast de inleiding.

Julián Carrón
mei 2020

WAT ONTRUKT ONS AAN HET NIETS? door Julián Carrón

INLEIDING

‘Wat is de mens dat Gij aan hem denkt, het mensenkind dat Gij zo voor hem zorgt?’¹

Wat een kracht hebben deze psalmwoorden vandaag de dag, nu we ons meer bewust zijn geworden van onze nietigheid, van onze kwetsbaarheid en onmacht, vanwege een virus dat de hele wereld in een hoek gedreven heeft! Dit besef, dat de affaire-coronavirus ons heeft opgeleverd, laat nog meer onze verbazing naar boven komen – juist terwijl we ervoeren dat anderen vanwege het besmettingsgevaar afstand van ons namen – over de *aanwezigheid* van Iemand die voor ons zorgt, voor wie we meer waard zijn dan het hele universum: ‘Met eeuwige liefde heb ik je liefgehad, Ik had medelijden met jouw nietigheid’.²

Hoe kunnen we de dag beginnen zonder ontroerd te raken door deze voorkeur voor ons? Te meer in deze tijd. Wat is de aard van deze voorkeur? De genade ons deelgenoot te hebben gemaakt van dit nieuws: dat we niet alleen zijn met ons niets, dat Hij er is, dat Christus er is. Want juist Zijn aanwezigheid, een aanwezigheid die voortduurt in de geschiedenis, is het meest kostbare geschenk dat we ooit hebben ontvangen. Daarom vragen we elke ochtend bij het ontwaken: *Veni Sancte Spiritus. Veni per Mariam*; opdat deze voorkeur nog meer in ons mag trillen en we dit geschenk steeds beter kunnen proeven, aanvoelen, deze gave zonder welke we niet eens naar onze existentiële toestand zouden kunnen kijken.

‘Wat ontrukkt ons aan het niets?’ Dit is de vraag die onze jaarlijkse Geestelijke Oefeningen had moeten leiden, de belangrijkste geste in het leven van de Fraterniteit. Als de medische noodsituatie ons heeft gedwongen ervan af te zien, heeft ze toch de vraag niet geannuleerd; integendeel, juist in het licht van de recente gebeurtenissen heeft ze een nog groter soortelijk gewicht gekregen. De vraag die we al diegenen die eraan zouden deelgenomen hebben al van tevoren toegestuurd hadden, om hun aandacht te vestigen op hun ervaring en de ontwikkeling van een eigen persoonlijke bijdrage mogelijk te maken, bracht veel in beweging en zorgde voor een grote dankbaarheid. Het bewijst weer – net als vorig jaar al gebeurde³ – dat wanneer iets onze menselijkheid, met al zijn wonden, onderschept, we het meteen opmerken en reageren.

‘Wat ontrukkt ons aan het niets?’ De vraag werd waargenomen als relevant voor de ervaring van het leven (en stemde daarom onmiddellijk tot dankbaarheid) en tegelijkertijd als een soort groot gebaar van vriendschap. Dit werpt ook licht op de betekenis van het woord vriendschap: we zijn vrienden om elkaar te helpen niet bang te zijn voor de vragen, zelfs niet voor de vragen die inzet vergen en onrust veroorzaken, die ons pijn doen en schokken. Ons samenzijn kan geen vriendschap zijn als we die vragen op de een of andere manier aan de kant zetten. Na de voorgestelde vraag ontvangen te hebben, schreef een van jullie mij een brief die zó begon: ‘Sorry als ik geen u tegen je zeg. Ik wil je graag schrijven zoals je een vriend doet, een vriend aan wie ik om hulp vraag, een vriend aan wie ik het onmogelijke vraag. En tegen mijn vrienden zeg ik jij’. Vrienden zijn, betekent: samen, met heel ons menszijn, zoals het is, aandachtig naar deze vraag kijken: ‘Wat ontrukkt ons aan het niets?’

1. Over welk niets gaat het?

Als we over een ‘niets’ hebben gesproken, komt dat omdat het bestaan van de hedendaagse mens – dat wil zeggen ons persoonlijke en sociale bestaan – op een steeds duidelijkere en indrukwekkender manier, zonder veel tamtam of tromgeroffel, maar toch niet zonder zichtbare effecten, gekenmerkt

¹ Ps 8,5.

² Vgl. Jer 31,3.

³ Bij gelegenheid van de Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, met de titel ‘Wat houdt stand in de storm van de tijd?’ (Rimini, 12-14 april 2019).

blijkt door nihilisme. We zinspelen niet op een culturele stroming, maar op een existentiële situatie. Het is deze situatie waar we naar willen kijken, al is het maar in haar wezenlijke kenmerken; niet vanwege een behoefte aan analyse of beschrijving, maar met de passie van wie een weg wil ontdekken die ieder van ons in staat stelt naar zijn vervulling te wandelen, in de gegeven omstandigheden, wat ze ook zijn.

Wat zijn de kenmerken van het nihilisme dat, min of meer expliciet, min of meer bewust, onze manier van denken en leven is binnengeslopen?

Eenzijds presenteert het zich als een wantrouwen omtrent de ultieme consistentie van de werkelijkheid: alles eindigt in het niets, ook wijzelf. ‘Vanuit de duizelingwekkende waarneming van de vluchtige schijn van de dingen, ontwikkelt zich, als een inzinking, een leugenachtige ontkenning, de verzoeking om te denken dat de dingen een illusie, niets zijn’.⁴

Anderzijds – maar daarmee verbonden – presenteert het zich als een wantrouwen omtrent de positiviteit van het leven, omtrent de mogelijkheid van een zin en een nut van ons bestaan, hetgeen zich gewoonlijk vertaalt in de perceptie van een leegte die alles wat we doen bedreigt, hetgeen een subtiele wanhoop veroorzaakt, zelfs in een druk en succesvol leven, met agenda’s vol afspraken en plannen voor de toekomst.

Een bekende film uit de jaren tachtig, *The Neverending Story*, zinspeelt op deze situatie op een suggestieve en effectieve manier, en wel in de dialoog tussen Gmork, de ‘dienaar van de Macht die zich verschuilt achter het Niets’, en Atreyu, de jonge held die geroepen is om het Niets tegen te houden. ‘De mensen hebben de hoop opgegeven. En ze vergeten hun dromen. Zo verspreidt zich het Niets’, zegt de eerste. ‘Wat is dit Niets?!’, vraagt de tweede. ‘Het is de leegte die ons omringt. Het is de wanhoop die de wereld vernietigt, en ik heb haar een handje geholpen [...]. Want mensen die nergens in geloven zijn gemakkelijker te overheersen. En dit is de veiligste manier om aan de macht te komen’.⁵

In dergelijke suggestieve metaforen wordt iets van die houding uitgedrukt die we vandaag de dag aanduiden met het woord ‘nihilisme’. We kunnen het allemaal herkennen: het ‘niets dat zich verspreidt’ in het leven, de ‘wanhoop die vernietigt’, ‘de leegte die ons omringt’, die dus een sociaal fenomeen wordt.

Misschien heeft het feit dat we vanwege het coronavirus moesten halt houden, ons laten nadenken, zoals al lang niet meer gebeurd was, over wie we zijn, over hoe we en waarvan we leven, over het besef dat we hebben van onszelf en van de dingen. Zoals Tolstoj zegt: ‘De mens van vandaag zou maar een ogenblik halt hoeven te houden van zijn activiteiten en nadenken, de behoeften van zijn rede en hart vergelijken met zijn huidige bestaansconditie, om te beseffen dat zijn hele leven en al zijn handelingen in voortdurende en eclatante tegenspraak zijn met zijn geweten, zijn rede en zijn hart’.⁶

Zie hier hoe een jonge gymnasiaste besef kreeg van zichzelf, toen ze halthield om na te denken: ‘Ik geloof dat ik me, net als veel anderen, in de eerste week van de quarantaine op bepaalde momenten heel ongemakkelijk gevoeld heb. Het idee om opgesloten te zitten in huis, zonder mijn vrienden of mijn vriend te kunnen zien en zonder vrij naar buiten te kunnen gaan, maakte me doodsbenauwd. Maar toen heb ik een aantal telefoontjes gepleegd die me weer moed gaven. In het bijzonder het telefoontje met een vriend die op mijn ‘het gaat wel ok’ dieper wilde ingaan. Toen ik met hem sprak, realiseerde ik me dat ik mezelf al een tijdje geen vragen had gesteld, alles van me liet afglijden, een beetje uit angst, een beetje omdat ik geen ongemakkelijke antwoorden wilde vinden. Ik besepte hoe dom het was om mezelf geen vragen te stellen, als ik toch niet gelukkig was. Dus ben ik begonnen me af te vragen wat me echt bang maakte en realiseerde ik me dat wat me het meest verontrust, de stilte is, omdat die me ertoe brengt na te denken, me voor mijn vragen plaatst. En de eerste reden waarom ik bang ben mezelf vragen te stellen, is het feit dat ik vrees geen antwoorden te hebben. Dit verklaart waarom ik zozeer probeer weg te vluchten van de onvermijdelijke stilte die me overvalt

⁴ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino [De mens en zijn bestemming]*, Marietti 1820: Genua 1999, p. 13.

⁵ *The Neverending Story (Die unendliche Geschichte, RFT 1984)*, regie en scenario: Wolfgang Petersen.

⁶ L. Tolstoj, *Il non agire*, in *Il risveglio interiore [Het ontwaken van het innerlijk]*, Incontri: Sassuolo 2010.

voordat ik ga slapen. Om te voorkomen dat ik overweldigd word, zorg ik ervoor dat mijn geest wordt overspoeld door allerlei soorten gedachten, zodat ik tot het moment dat ik in slaap val me geen zorgen hoeft te maken over hoe met mezelf om te gaan. Ik maak me zorgen over het antwoord dat bepaalde vragen kunnen hebben, ik ben bang dat ze me dwingen om delen van mezelf serieus te nemen die ik niet wil kennen, of dat ze me een moeilijke weg laten inslaan. Zoals mijn vriend zei: ik leef het liefst in een bubbel van glimlachjes, gelach, en momenten van wanhoop en verdriet, allemaal extreem gedevitaliseerd, ondoorzichtig gemaakt. Ik leef in een achtbaan van emoties die me de ene dag hoog optilt en me de volgende in de diepste wanhoop stort; ik raak opgewonden voor de tijd dat ik die emotie ervaar en stop het dan allemaal weg in de la van de ‘mooie ervaringen’. Maar ik realiseer me dat dit niet genoeg is voor mezelf, dat ik veel meer wil, dat ik iets wil dat noodzakelijkerwijs groot moet zijn, omdat – zoals Kierkegaard zegt – ‘niets eindigs, zelfs niet de hele wereld, de menselijke ziel kan bevredigen die voelt het eeuwige nodig te hebben’.

Enige tijd geleden beschreef *Traces* het nihilisme waar we het over hebben als ‘een subtiele vijand, moeilijk te vatten en te ontcijferen omdat het zich niet altijd met duidelijke kenmerken [...] presenteert, maar veel vaker de ondoorgrondelijke structuur heeft van een bodemloos gat’.⁷ Ondoorgrondelijk en tegelijkertijd zeer concreet. Een vriend die aan de universiteit studeert, vatte het in deze bewoordingen: ‘Het niets is veel subtieler en geniepiger dan ik me had voorgesteld, het kleine dagelijkse niets dat dikwijls mijn dagen dreigt te overheersen’.

Als we proberen het probleem – dat sommigen misschien niet eens zien of uit alle macht niet willen zien – zo goed mogelijk onder ogen te zien, kunnen we zeggen dat de verdenking dat de werkelijkheid consistentie ontbeert en het wantrouwen in de mogelijkheid van betekenis en vervulling van het bestaan, met elkaar verweven zijn en elkaar steunen in dat nihilisme dat ons allemaal aangaat.

Kortom, de huidige vorm van nihilisme kan worden omschreven als een gevoel van leegte buiten ons (de context waarin we onszelf bevinden, die soms kan worden vertaald in de ‘bubbel van glimlachjes, gelach, en momenten van wanhoop en verdriet, maar allemaal extreem gedevitaliseerd, ondoorzichtig gemaakt’) en in onszelf (‘ik realiseer me dat dit niet genoeg is voor mezelf, dat ik veel meer wil’), met als gevolg een verzwakking van de relatie met de werkelijkheid, met de omstandigheden, die uiteindelijk allemaal zinloos lijken, het niet verdienen echt onze instemming te verkrijgen. Het ik is als het ware *verdoofd* geraakt, waardoor zijn betrokkenheid bij wat er gebeurt geremd wordt, ook wanneer je terecht komt in een draaikolk van hectische activiteiten – die activiteiten die plotseling en voor een zekere tijd onderbroken zijn door het coronavirus, zodat we allemaal in meerdere of mindere mate ‘gedwongen’ zijn geworden om na te denken over waar we heen gaan, wat we willen met ons leven, wat dat leven eigenlijk kan ondersteunen. ‘De christenen’, zo laat C.S. Lewis in een van zijn beroemde *Brieven uit de hel* Schroefstrik aan zijn neef Galsem schrijven, ‘omschrijven de Vijand [dat wil zeggen Christus] wel eens als iemand ‘zonder wie Niets kracht heeft’. En Niets heeft heel veel kracht: genoeg kracht om de beste jaren van een mens te laten opgaan niet in zoete zonden maar in een trieste *gedachtenfladdering* zonder hoe of wat of waarom, met opwindinkjes zo zwak dat ze maar half tot het bewustzijn doordringen’.⁸

Verdoving, gedachtenfladdering, en, zoals Orwell opmerkt in zijn profetische roman *1984, lusteloosheid*: ‘Hij bedacht dat het huidige leven niet gekenmerkt werd doordat het zo wreed en onzeker was, maar heel gewoon doordat het zo kaal was, zo smoezelig, zo lusteloos’.⁹ Een ‘kale, smoezelige lusteloosheid’ die het binnenste van het ik corrodeert en een afstand, een greppel graaft tussen onszelf en wat er gebeurt: ik ‘had [...] niets, dat wil zeggen, er bestond niets in mijn hele omgeving, dat ik enige achting kon toedragen of dat mij aantrok’, schrijft Dostojevski.¹⁰

Niets lijkt dus in staat om het ik echt te engageren. De relaties die we hebben, de dingen die we heus wel doen, vervelen ons, zelfs die waarvoor we ons een tijdlang enthousiast konden maken.

⁷ D. Perillo, *The nihilism in the house next door*, interview met Costantino Esposito, *Traces-Litterae communionis*, vol. 21, november 2019, p. 6-11.

⁸ C.S. Lewis, *Brieven uit de hel* (vert. A. Smilde), Kok: Kampen 2015⁷, p. 56. Cursief toegevoegd.

⁹ Vgl. G. Orwell, *1984* (vert. T. Davids), De Arbeiderspers: Amsterdam 2020⁵⁹, p. 75.

¹⁰ F. Dostojevski, *Herinneringen uit het ondergrondse* (vert. S. van Praag), L.J. Veen: Amsterdam z.j.³, p. 107.

Dat is het gezicht dat het nihilisme tegenwoordig aanneemt: een algehele zwakte, een gebrek aan spanning, aan energie, een verlies van levenslust. ‘Meer rijkdom, doch minder kracht; de verbindende idee is weg; alles is verweekt, verrot! Allemaal, allemaal zijn we verrot!...’¹¹

Daarom stelt paus Franciscus dat ‘vandaag de grote dreiging, het verlies van de zin om te leven’ is.¹² Cesare Pavese drukt dat op een aangrijpende manier uit in dit gedicht dat hij schreef toen hij pas zeventien jaar was: ‘Eenzaam langs de wegen te gaan / voortdurend gekweld door de doodsangst / dat ik onder mijn ogen zal zien vervagen / de lang gekoesterde creaties; / in mijn ziel het vuur te voelen / uitdoven en de hoop... alles... alles / en zo te blijven zonder liefde, / [...] / tot de dagelijkse droefheid verdoemd’.¹³

Enkele maanden geleden schreef een studente me: ‘In de afgelopen periode realiseer ik me zoals nooit tevoren dat ik ‘momenten van niets’ beleef, momenten waarop de horizon van mijn leven wordt gekenmerkt door een terugval van het verlangen, en ik verdwijn, ik maar half leef. Het niets in mij spreekt op een delicate manier, het brengt me ertoe mezelf te sparen: mijn krachten te sparen, omdat het alleen de moeite waard is te doen wat ik in gedachten heb, zonder andere voorstellen zelfs maar in overweging te nemen; spaarzaam te zijn in mijn relaties, omdat het niet de moeite waard is mijn moeiten te delen. Kortom, het leidt me tot het absolute minimum en ik merk dat ik steeds dorder en ongelukkiger word. Ook in deze laatste dagen van november lijkt ik in een grafsfeer te leven: tegenover zoveel mooie gelegenheden, beginnend bij de onverwachte relatie met de eerstejaars tot het afstuderen van oudere vrienden, merk ik dat ik vaak opgesloten zit in mijn gedachten en in mijn moeiten. Ik realiseer me dat ik inderdaad overgeleverd ben aan het niets, aan een malaise die ik niet kan verklaren’.

Op dezelfde ervaring zinspeelt een passage in een andere brief die ik onlangs ontving: ‘Werkeloos thuis zittend [vanwege het door de medische nood situatie opgelegde isolement] ben ik begonnen van nabij te ervaren wat dat niets is waar je het over hebt. Als deze tijd niet gevuld wordt met iets dat blijft, is hij echt helemaal leeg en ben ik niets’.

Maar dit is nog niet alles. Want de kenmerken die aan het licht zijn gebracht, gaan gepaard met een gevoel van machteloosheid om de instelling die we aangenomen hebben te wijzigen (‘de ondoorgrondelijke structuur van een bodemloos gat’, zeiden we eerder), om weer op te staan, alsof onze inspanningen, en zelfs bepaalde prikkels van buitenaf, niet genoeg zijn om ons weer op de been te brengen, om onze blik op onszelf en op de dingen te veranderen, ons de consistentie van de werkelijkheid te laten waarnemen en ons te verlossen van de leegte die we voelen.

Het is een pijnlijke ervaring, die veel van onze tijdgenoten delen. ‘Feit is [...] dat niets de steeds vaker terugkerende momenten kan tegenhouden waarin de combinatie van volstrekte eenzaamheid, de indruk van algehele leegte en het voorgevoel dat je leven afstevent op een pijnlijke, onherroepelijke catastrofe, je doen verzinken in een toestand van acuut lijden’.¹⁴

We hebben iets nodig dat in staat is de volledige draagwijdte van ons verlangen te doen ontwaken en ons opnieuw te openen voor de provocatie van de werkelijkheid, van de omstandigheden, zodat we ‘altijd en intens de werkelijkheid [kunnen] beleven’.¹⁵ We realiseren ons dat het simpelweg gebeuren van de dingen niet voldoende is; we bevinden ons in de situatie van iemand die probeert een helling te beklimmen en telkens weer terugglijdt, terug naar het beginpunt. We vallen terug in ons niets. We zien niet wat dit kan tegengaan en we begrijpen niet waar we moeten beginnen. Daarom voelen we ons erg ongemakkelijk met onszelf.

¹¹ F. Dostojevski, *De idioot* (vert. A. Langeveld), Van Oorschot: Amsterdam 2018, p. 411.

¹² Franciscus, *Algemene audiëntie*, 27 november 2019.

¹³ C. Pavese, ‘Aan Mario Sturani’, Monza-Turijn, 13 januari 1926.

¹⁴ M. Houellebecq, *De wereld als markt en strijd* (vert. M. de Haan), De Arbeiderspers: Amsterdam 2018⁸, p. 17.

¹⁵ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, Betsaida: ‘s-Hertogenbosch 2017, p. 180.

Het is de malaise die bij jongeren wordt vastgesteld – maar die zich uitstrekt tot iedereen – door de psychoanalyticus Galimberti, van wie we tijdens de Dag van de Opening van het Jaar een zin citeerden: ‘Het gaat niet goed met de jongeren, maar ze weten zelf niet waarom’.¹⁶

‘Het horen van die zin van Galimberti tijdens de Opening van het Jaar’, schreef een jonge vriend, ‘heeft mijn hart gebroken, omdat hij mijn leven in deze periode perfect beschrijft. Al maanden zit er een soort ontevredenheid en droefheid in alles wat ik doe. Ik zie dat deze ontevredenheid overal is, alsof onder het masker van de glimlachjes en de duizend dingen die er te doen zijn, het niets regeert, een echte betekenis ontbreekt, echte vreugde afwezig is. Bij gebrek aan betekenis blijft alleen de plicht over, een nutteloos plichtsbesef, dat me nog meer naar de bodem trekt. Misschien is juist dit het nihilisme waarover je het zo vaak hebt. Het is een probleem dat mijn bestaan beïnvloedt. Want het is alsof het leven nu minder leven is. En het eerste bewijs hiervan is dat alles wat niet volgens mijn plannen verloopt, als een molensteen wordt die me laat zinken. Er hoeft maar dat te gebeuren, iets heel kleins dat niet gaat zoals ik zou willen, en ik stort in, geef het op, laat mezelf gaan. Tegenover de werkelijkheid ben ik gelaten en verdrietig. Ondanks de maskers, terwijl ik probeer te doen alsof, terwijl ik probeer door te gaan, merk ik dat ik diep van binnen, tegenover alle dingen die me overkomen en die ik zie, verdrietig ben, maar ik begrijp niet waarom. Nog maar enkele jaren geleden was het precies andersom, toen waren de moeilijkheden trampolines, geen molenstenen; nu probeer ik niet te kijken naar de behoefte die ik in mijn hart heb, doe ik alsof ze er niet is, doe ik alsof het goed gaat, verbaast niets me meer. Ik heb iets groots nodig dat het niets waarin ik gevallen ben, overwint. Ik dank je voor het gezelschap dat je mij houdt door me uit te dagen met je vragen en ik vraag je om hulp omdat ik het nodig heb me weer te verbazen, het nodig heb te begrijpen wat me gedurende de dagen overkomt, want in dit niets wil ik niet blijven’.

We laten ons gaan en concentreren ons op triviale, pretentieloze dingen, om de tijd op de een of andere manier te vullen. ‘Men kiest het niets niet, men geeft zich eraan over’,¹⁷ omdat, zoals Malraux zei, ‘er geen ideaal is waaraan we ons kunnen opofferen’, waarvoor we ons echt kunnen inzetten, ‘omdat we van iedereen de leugen kennen, wij die niet weten wat de waarheid is’.¹⁸

Zoals we zien, is het huidige nihilisme niet meer dat van vroeger, dat heldhaftig in opstand kwam tegen bepaalde waarden; het nihilisme van vandaag is niet ambitieus: het heeft het gezicht van een ‘gewoon’ leven, maar met een worm erin, want niets lijkt de moeite waard te zijn, niets trekt aan, niets pakt je echt. Het is een passief nihilisme, dat onder je huid gaat zitten en leidt tot een vermoeidheid van het verlangen, zoals een marathonloper die een moment na de start al uitgeput is. Augusto Del Noce sprak van een ‘opgeruimd nihilisme’, ‘zonder onrust’, dat het ‘Augustijnse *inquietum cor meum*’ zou willen verdrinken in oppervlakkig genot.¹⁹

2. Onze vrijheid staat voor een uitdaging

In deze context staat onze vrijheid voor een uitdaging. Laten we ons afvragen: kunnen we het schouwspel van het niets dat in ons leven voortschrijdt, gewoon op een afstandelijke manier observeren, zoals Houellebecq schrijft? ‘Geplaatst op het kruispunt van ruimte en tijd / observeer ik met koude blik het voortschrijden van het niets’.²⁰

Onze vrijheid kan ook besluiten om het niet te zien en weg te lopen: ‘Ok, we zijn overgeleverd aan niets. Meh, *who cares!*’, in de illusie het probleem op te lossen door simpelweg ervan weg te kijken. We kunnen dat zeker doen. Edgar Morin, een van de bekendste Europese denkers van dit moment,

¹⁶ S. Lorenzetto, ‘A 18 anni via da casa: ci vuole un servizio civile di 12 mesi [Met 18 jaar het huis uit: voor een civiele dienstplicht van 12 maanden]’, interview met U. Galimberti, in: *Corriere della Sera*, 15 september 2019.

¹⁷ C. Fabro, *Libro dell’esistenza e della libertà vagabonda [Boek van het bestaan en van de dwalende vrijheid]*, Piemme: Casale Monferrato (Alessandria) 2000, p. 28.

¹⁸ A. Malraux, *La tentation de l’Occident [De bekoring van het Westen]*, Bernard Grasset: Parijs 1926, p. 216.

¹⁹ A. Del Noce, *Lettera a [Brief aan] Rodolfo Quadrelli*, 1984 (niet gepubliceerd). ‘Het huidige nihilisme is opgeruimd nihilisme, zonder onrust (misschien zou je het kunnen definiëren als de onderdrukking van het Augustijnse *inquietum cor meum*)’.

²⁰ M. Houellebecq, *Cahier*, La nave di Teseo: Milaan 2019, p. 23.

merkt scherp op: ‘Ik heb begrepen dat het een bron van fouten en illusies is de feiten die ons storen te verbergen, te verdoven en uit onze geest te verwijderen’.²¹ Alsof we zeiden: wat je niet ziet, bestaat niet! Uit het oog, uit het hart! Ten tijde van het coronavirus hebben we van alles geprobeerd.

Als Job in onze tijd had geleefd, had zijn vriend Zofar, om hem te troosten voor de geleden tegenslagen, tot hem kunnen zeggen: ‘In momenten van isolatie moet je afleiding zoeken! Er is geen betere pijnstillere dan genot!’

Maar is dat wel zo? Kunnen we echt slagen in het doel dat Del Noce toeschrijft aan het ‘opgeruimde nihilisme’, namelijk de rusteloosheid van ons hart te onderdrukken, of, zoals Morin zegt, de opmars van het niets uit onze geest te verwijderen? Je hoeft maar te kijken naar je eigen ervaring en deze te beoordelen. Kunnen we het probleem op deze manier echt oplossen, gewoon door ons gezicht af te wenden?

Er zijn mensen die, zoals Andrea Momoito, de oprechtheid hebben om toe te geven dat deze weg onuitvoerbaar is: ‘Heb je een vermoeiende dag? Maak je geen zorgen, ik stuur je een van die domme grappen die we voortdurend rondsturen in WhatsApp, zelfs als ik ze helemaal niet grappig vind, zelfs als ik mezelf een cynicus voel die anderen een glimlach probeert te ontrukken terwijl ik alleen maar naar Hospital Central wil kijken [een tv-serie, n.v.d.r.]. Ik maak filmpjes met mijn collega Andrea Liba, ik bedenk gekke gifjes die ik op Instagram kan zetten en daarna stort ik in omdat ik nergens in geloof. Ik moet weten dat mijn wereld hier is, maar dat is niet zo. [...] Ik heb niets meer te zeggen, behalve dat ik wanhopig ben, dat ik veel moeite heb om zoveel vreugde die in de lucht hangt en zoveel optimisme te begrijpen, zoveel zoom-verzoeken, zoveel berichten, zoveel applaus en zoveel domme dingen. [...] Ik moet gewoon met deze woede leren leven. Deze woede die in me binnendringt en waarvan ik weet niet aan wie ik de schuld moet geven’.²²

Op een even oprechte manier bekent Sol Aguirre dat ze een recept heeft uitgewerkt waarvan ze zelf de inconsistentie erkent: ‘En kijk mij hier nou onzin [...] vertellen, om daarmee misschien op een pruilend gezicht een glimlach te krijgen. De lach, nogmaals, als tegengif voor een al te duistere realiteit. De lach, zo dikwijls veracht, is altijd mijn remedie’.²³

Feit is, schrijft Simone Weil, dat ‘niemand [...] zich ermee tevreden stelt louter en simpelweg te leven [...]. We willen ergens voor leven’,²⁴ we willen intens leven.

‘Je kunt in de fout gaan met ideeën, maar je kunt niet in de fout gaan met je hart of per ongeluk je geweten verliezen’.²⁵ Als het niet mogelijk is fouten te maken met je hart, wat betekent dit dan?

3. Een verrassing

Geconfronteerd met ons onvermogen om onze malaise – dat wil zeggen het probleem van dat niets dat onze dagen aantast – volledig op te lossen, kunnen we besluiten er geen rekening mee te houden en het te verwijderen. Maar, verrassend genoeg, blijft de pijn. En hoe! De rusteloosheid van ons hart kan worden bedekt, maar niet onderdrukt; we kunnen onze ontevredenheid verhullen, maar niet elimineren. Er zit iets in ons dat uiteindelijk niet tot zwijgen kan worden gebracht. Ondanks de maskers die we opzetten en onze pogingen te doen alsof er niets aan de hand is, zijn we verdrietig en is alles als een molensteen die ons verplettert. Het tegenovergestelde van ‘uit het oog, uit het hart’! De pijn blijft. En waarom? Omdat er iets in ons zit dat weerstand biedt.

‘Er was iets in mijn binnenste, iets dat in het diepst van mijn hart en van mijn geweten lag, dat niet wilde sterven, nee dat wilde niet verdoven, dat drong zich in een brandende pijn aan mij op’.²⁶

²¹ E. Morin, *Insegnare a vivere. Manifesto per cambiare l'educazione [Leer om te leven. Manifest om het onderwijs te veranderen]*, Raffaello Cortina: Milaan 2015, p. 14.

²² A. Momoito, in: *Público*, 10 april 2020.

²³ S. Aguirre, in: *El Español*, 3 april 2020.

²⁴ S. Weil, *L'amore di Dio [De liefde Gods]*, Borla: Rome 1979, p. 78.

²⁵ F. Dostojevski, *Lettere sulla creatività [Brieven over creativiteit]*, Feltrinelli: Milaan 1991, p. 55.

²⁶ F. Dostojevski, *Herinneringen uit het ondergrondse*, op. cit., p. 233.

Wat biedt er weerstand? Houellebecq schreef het in de brief aan Bernard-Henri Lévy die ik het afgelopen jaar dikwijls geciteerd heb, juist omdat hij mij op een voorbeeldige manier lijkt te getuigen van de menselijke dynamiek die we beschrijven: ‘Ik vind het pijnlijk te moeten toegeven dat ik steeds vaker het verlangen voel om bemind te worden. Een minimum aan reflectie overtuigt me [...] telkens weer van de absurditeit van zo’n droom [...]. Maar mijn reflectie kon er niets aan doen: mijn verlangen zette door en ik moet toegeven dat het nog altijd doorzet’.²⁷

Laten we dus – zeg ik dan met nadruk – onszelf niet voor de gek houden en laten we anderen niet toestaan ons voor de gek te houden door te zeggen dat we alleen maar hoeven weg te kijken om het probleem op te lossen: het nihilisme stuit op weerstand allereerst in onszelf. Laten we aandacht besteden aan dat weerstandspunt.

Geconfronteerd met de uitdaging van het coronavirus, moet Isabel Coixet haar onmacht erkennen: ‘Alles wat we als vanzelfsprekend beschouwden, is er niet meer. En wat voor ons oprijst is een dikke mist, zonder licht. Ik erken dat ik niet weet hoe ik dit uur, deze minuten die een eeuwigheid worden, moet beleven’. De Spaanse regisseur erkent dat het haar niet lukt het hoofd te bieden aan wat haar – en ons – overkomt, en dit veroorzaakt een onbehagen dat de minuten die voorbijgaan verandert in een nachtmerrie die eindeloos lijkt.

Van haar kant beschrijft Sol Aguirre haar ervaring van de thuisisolatie: ‘In de eerste week van de opsluiting was ik bang. Niet alleen voor het virus, maar ook voor de mogelijkheid dat er een droefheid bij me op bezoek zou komen. Ik heb het over die ondraaglijke en voortdurende droefheid die het zicht en het leven verduistert. Ik heb het aan niemand toegegeven, omdat ik wel weet wat ze me gezegd zouden hebben: wees gelukkig, maak plannen, zoek oplossingen’.²⁸

Wat blijkt uit deze reacties, uit deze oprechte en onverhulde bekentenissen? De bestendigheid van die oorspronkelijke structuur van de mens die het verlangen is. Het is verbazingwekkend dat te zien bij iemand als Houellebecq, zoals de aangehaalde brief bevestigt. ‘De oorspronkelijke houding waarin de mens wordt geschapen’, schrijft Giussani, ‘is die van een impuls met een precieze richting en eindpunt, dat wil zeggen een streven naar het mysterie zelf dat hem poneert, naar Gods oneindigheid; *Fecisti nos ad Te, Domine, et irrequietum est cor nostrum donec requiescat in Te* (Sint-Augustinus)’.²⁹ Het is deze oorspronkelijke structuur die, juist op de bodem van het nihilisme dat inmiddels culturele gewoonte en sociaal fenomeen is geworden, zich in heel haar onherleidbaarheid aandient.

Wat is dan de eerste stap van wie niet wil leven door weg te rennen voor een probleem dat hij niet kan oplossen? Te erkennen, juist in deze context van zinloosheid, dat er iets onherleidbaars is, dat weerstand biedt tegen het nihilisme, tegen elk rationalistisch cynisme, zoals emblematisch gedocumenteerd door een nihilist als Houellebecq. Wat biedt er weerstand? Mijn ik, mijn onherleidbare ik.

Als ik oplet, moet ik de persistentie erkennen van een elementaire structuur van mijn ik, van mijzelf die ook lijdt onder de betekenisleegte waarin ik ondergedompeld ben, omdat deze al een tijdje ‘klimaat’, ‘cultuur’ geworden is: hoe meer het niets uitdijt, des te meer komen de wonden en verwachtingen van ons menszijn met al hun kracht naar boven, niet langer verhuld door culturele dialectiek en collectieve projecten, die geen grip meer op ons hebben: het zijn verwachtingen en wonden die in hun meest elementaire gezicht naar boven komen, zonder de wapenrusting van te veel toespraken.

‘Er was iets in mijn binnenste [...] dat niet wilde sterven’, zei Dostojevski. En Chesterton merkt op: pas ‘als je echt schipbreuk lijdt, vind je echt wat je zoekt’.³⁰

We zagen het op verrassende wijze toen de corona-epidemie uitbarstte. Toen we uit onze verdoving ontwaakten, kwamen onze vragen naar boven. ‘We bevonden ons in een tijdperk, zegt Maurizio Maggiani, geïnterviewd door *Tracce*, ‘dat helemaal dichtgetimmerd leek te zijn. Waarin niets meer

²⁷ F. Sinisi, ‘Michel Houellebecq. ‘La vita è rara [Het leven is zeldzaam]’, in: *Tracce*, nr. 6/2019, p. 65

²⁸ S. Aguirre, *El Español*, 10 april 2020.

²⁹ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano [Op zoek naar het gezicht van de mens]*, Rizzoli: Milaan 1995, p. 231.

³⁰ G.K. Chesterton, *Manalive*, deel 1, hoofdstuk 3.

kon gebeuren; alles zijn eigen, onaantastbare logica had. Niets kon een krasje maken op het systeem. We leefden alsof we zeiden: wat wil je nog meer? Hoe kan het beter dan zo? En waar zou je dat moeten vinden? Waar zou het beter kunnen zijn? Het was het einde van de geschiedenis. [...] Een volstrekt vlak terrein, een eindeloze vlakke. Maar een aardverschuiving heeft deze onbeweeglijke oppervlakte gerimpeld en er een verontrustend landschap van gemaakt'. Wat was het eerste resultaat van deze aardbeving? De vragen. 'We moeten ons allemaal de vragen stellen, want deze plaatsen ons in een minder nauwe ruimte, ze halen ons achter de tralies vandaan van de gevangenis waarin we onszelf opgesloten hebben. [...] In de beroering, in de chaos waarin we ons bevinden, kunnen we onszelf naar de rede voeren, naar een toestand van volwassenheid. Hoe? Gewoon door te vragen. Door vragen te stellen'. Tegenover de vragen wordt 'alle trots, heel de hoogmoed'³¹ die ons zo dikwijls vergezelt, gekalmeerd.

Uitgedaagd door een duizelingwekkende omstandigheid, zijn de vragen door de muren gebroken van de *comfort zones* waarin we gevluht waren. De bubbel is geknapt: 'We hebben te lang onder verdoving geleefd', zegt Nuria Labari, 'als onderdeel van een systeem dat te vaak fout zit in zijn grondslagen'. We hebben ervaren wat Giussani beweert in het tiende hoofdstuk van *Het religieuze zintuig*: 'Een mens die weinig impact met de werkelijkheid heeft gehad, bijvoorbeeld omdat er niet veel van hem gevergd is, zal zichzelf niet goed kennen, zal de energie en de 'trilling' van zijn rede minder goed waarnemen'.³²

Er zijn momenten waarop de werkelijkheid zo hard tegen ons aanbotst, dat het heel moeilijk is de klap op te vangen, de provocatie te ontwijken of te negeren. Wat er is gebeurd, heeft – met de hulp van onze vrijheid – opnieuw onze aandacht gewekt, onze rede weer in gang gezet en de vragen naar betekenis losgemaakt die er de natuur van uitdrukken. Ik heb het over die drang naar betekenis waaruit wij bestaan en die de – geaccepteerde – impact met de naakte en rauwe realiteit op indrukwekkende wijze naar boven heeft laten komen. In deze zin hebben we gesproken over een 'ontwaken van het menszijn'.³³

Hoe meer het nihilisme voortschrijdt, des te evidenter wordt het dat leven zonder betekenis onmogelijk is; des te meer voelen we het onverwoestbare verlangen gewild te zijn, bemind te worden. Dit is wat er gebeurt met de 'verloren zoon'³⁴ van het Evangelie: hoe dieper hij zakt, des te sterker komt in hem, verrassenderwijs, de nostalgie naar zijn vader naar boven. Maar zelfs wie denkt geen vader te hebben – zoals wie zich identificeert met de door Houellebecq beschreven positie – bemerkt dat het verlangen om bemind te worden blijft bestaan, onherleidbaar.

'Onze tijd wantrouwt woorden, vlucht weg voor dogma's. Toch kent hij de betekenis van het verlangen. Hij verlangt verward, zonder te weten wat, behalve het gevoel in zichzelf een leegte te hebben die opgevuld moet worden'.³⁵ Dit verlangen wordt niet minder, dooft niet uit. Daarom zegt Tsjechov dat om te begrijpen wie je voor je hebt, je moet kijken naar zijn verlangen: 'Wanneer ik vroeger iemand anders of mijzelf wilde begrijpen, dan ging ik daarbij uit niet van daden [zoals wij juist meestal doen: moralistisch woedend op onszelf, hebben we er een handje van onze blik vast te pinnen op wat we verkeerd doen, om onszelf vervolgens de grond in te boren], die in alles betrekkelijk zijn, maar van wensen'. Dit is wat Jezus doet: waar kijkt hij naar bij de Samaritaanse vrouw? Naar haar dorst, haar verlangen. Hij wendt zich tot de dorst van die vrouw: 'Ik heb water, nieuw, ander

³¹ A. Stoppa, 'Il cambio della vita [De verandering van het leven]', interview met M. Maggiani, in: *Tracce-Litterae communionis*, mei 2020, p. 15-16.

³² L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, op. cit., p. 167.

³³ Vgl. J. Carrón, *Het ontwaken van het menszijn. Reflecties uit een duizelingwekkend tijdperk*, april 2020, zie <https://nl.clonline.org>.

³⁴ Luc 15,11-32.

³⁵ E. Varden, *La solitudine spezzata. Sulla memoria cristiana [De eenzaamheid verbroken. Over de christelijke gedachtenis]*, Qiqajon – Gemeenschap van Bose, Magnano (Biella), 2019, p. 143.

water, het enige dat jouw dorst kan lessen'.³⁶ In deze zin verklaart Tsjechov: 'Zeg me wat ge wilt, en ik zal u zeggen wie ge zijt'.³⁷

Heel ons ik zit in ons verlangen, alles zit in wat we authentiek en diep willen. En wat wil jij nu, wat verlang je? 'Ik meen dat deze voortdurende oproep van mij tot het verlangen, die opkomt uit de ervaring van mijn leven, [...] een van de dingen is die wat ik zeg het sympathiekst [het interessantst] maakt, omdat het zo evident menselijk is, terwijl het toch het minst erkend wordt',³⁸ omdat velen het zouden willen verstikken – zoals we net al zeiden –, een andere kant op zouden willen kijken, het zouden willen vertrappen.

Hoe kunnen we in deze situatie leven? Waar moeten we beginnen om het leven te herwinnen dat we dreigen te verliezen? Deze vraag drukt een existentiële urgentie uit, ze is als een doorn in het vlees. Vanwege de onherleidbaarheid van het verlangen, dat ondanks het uitdijen van het niets weerstand biedt en het leven dramatisch maakt door de vraag nog meer te laten branden, staan we voor een alternatief: ofwel berusten, door weg te kijken, te doen alsof er niets aan de hand is en onszelf voor de gek te houden, ofwel toelaten dat heel ons verlangen het uitschreeuwt, meegaan met de urgente beweging van ons hart dat niemand kan uitdoven. We kunnen het werkelijke erkennen, te beginnen met ons onbehagen, en het uitschreeuwen.

Maar... is het redelijk om te schreeuwen, als er – uiteindelijk – niets is? Soms merken we dat we ontmoedigd zijn, moe van het roepen. Op andere momenten twijfelen we of het de moeite waard is om te roepen. De reden voor deze ontmoediging, deze twijfel, is dat we het bestaan van de roep van het hart als vanzelfsprekend beschouwen, van dat verlangen dat tegen elk nihilisme in het geweer komt. Maar het bestaan van de kreet, van de vraag, van het verlangen, ligt allerm minst voor de hand! Zozeer dat we, wanneer we erover nadenken, ons gaan verwonderen over het bestaan ervan. Wat betekent het bestaan van de kreet?

Als er een kreet is, is er een antwoord. Zo'n bewering is voor ons soms moeilijk te begrijpen. De reden hiervoor is wat we net zeiden: we beschouwen de kreet als vanzelfsprekend. Helemaal gebruik makend van de rede, trouw aan wat uit de ervaring naar boven komt, identificeert Giussani een permanente wet: 'De bevestiging van het bestaan van het antwoord [is] geïmpliceerd in het feit zelf van de vraag'.³⁹ Hoe mysterieus het ook is, het antwoord is er. Het wordt door de vraag geïmpliceerd (in deze richting merkt Maggiani in het genoemde interview op dat het antwoord 'al in de vraag zit'⁴⁰). Inderdaad, onderstreept, Giussani, 'onderdrukt men de vraag als men niet aanneemt dat er een antwoord bestaat'.⁴¹ De vraag naar betekenis, naar liefde, naar vervulling is een impliciete bevestiging van een totaliteit, 'van een ultiem antwoord dat zich *aan gene zijde* van de ervaarbare bestaanswijzen bevindt', maar er wel is. Hoe weet ik dat het er is? Omdat – ik herhaal het – het bestaan ervan geïmpliceerd wordt door de hele dynamiek van mijn persoon, door de vraagstructuur van mijn menszijn. 'Wanneer de hypothese van 'iets dat ons overstijgt' zou worden afgewezen, zouden deze vereisten op onnatuurlijke wijze verstikt worden'.⁴²

4. Een 'jij' dat onze kreet opvangt

De vraag naar een uitputtende betekenis, naar totale liefde en vervulling, vormt onze rede, is er de hoogste uitdrukking van. Alleen al het feit dat ze opkomt, 'dwingt' ons het bestaan van een antwoord

³⁶ Vgl. Joh 4,4-42.

³⁷ A. Tsjechov, 'Een trieste geschiedenis. Aantekeningen van een oude man' (vert. A. Schot), in Id., *De kus en andere verhalen*, Het Wereldvenster: Baarn 1965⁵, p. 120-121.

³⁸ Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding (FCL), *Audiovisuele documentatie*, Retraite voor gehuwden, Milaan, 23 januari 1977.

³⁹ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, op. cit., p. 99.

⁴⁰ M. Maggiani, 'Il cambio della vita', op. cit., p. 15.

⁴¹ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, op. cit., p. 98.

⁴² *Ibid.*, p. 191.

te bevestigen, ook al ligt het buiten de horizon van wat we kunnen meten.⁴³ Anders zou er geen schreeuw zijn, zouden we het bestaan van de vraag niet kunnen verklaren. Wanneer we de categorie van de mogelijkheid, die de stof zelf van de rede is, zouden afschaffen, en we, vanwege onze moeite om het antwoord te bevestigen, zouden zeggen: ‘Het is onmogelijk’, dan ontkennen we de rede in haar essentie, drukken we haar vitale dynamiek de kop in. Als ik in een bos verdwaald ben, zou ‘Help!’ roepen het meest redelijke gebaar zijn. Maar roepen impliceert de mogelijkheid dat er iemand is die mijn kreet hoort. Hoe ver weg deze ook mag zijn, ik kan nooit de mogelijkheid *absoluut* uitsluiten dat iemand me hoort. Anders zou het absurd zijn om te roepen. Dus op het moment dat ik – vanwege de moeilijkheden waar ik tegenaan loop – de mogelijkheid ontken dat iemand mijn schreeuw zal horen en daarom de schreeuw onderdruk, wordt mijn reden verduisterd. Het is juist deze ‘irrationaliteit’ (deze ‘wanhoop’⁴⁴) die de hedendaagse mens – ieder van ons – sterk bekoort: vanwege de moeilijkheden die hij onderweg tegenkomt, zegt hij: ‘Het is onmogelijk’ en ontkent hij de mogelijkheid van een antwoord; dan ervaart hij het vervagen van de vraag, de verduistering van de rede, de zwakte van het verlangen. Wanneer wordt de vraag weer wakker? Wanneer we ons tegenover een aanwezigheid bevinden die antwoord geeft, een aanwezigheid op het niveau van onze vraag naar totaliteit. We kunnen ons dus gemakkelijk voorstellen hoe de kreet van de blinde Bartimeüs luid en onstuitbaar werd, toen hij hoorde dat iemand van wie hij gehoord had dat hij de diepe levensvraag van mensen beantwoordde, naar hem toekwam.

‘Toen Jezus vergezeld van zijn leerlingen en een flinke menigte weer uit Jericho wegtrok, zat een blinde bedelaar, Bartimeüs, de zoon van Timeüs, langs de weg. Zodra hij hoorde dat het Jezus de Nazarener was, begon hij luidkeels te roepen [wie roept, roept altijd *iemand*. Er zullen veel mensen langs Bartimeüs gelopen zijn, maar alleen wanneer hij over die mens hoort spreken, met een voornaam en een achternaam, begint hij te roepen]: ‘Jezus, Zoon van David, heb medelijden met mij!’ [je roept niet zomaar tot iemand, je roept tot iemand met een precieze naam]. Velen snauwden hem toe te zwijgen, maar hij riep nog veel harder: ‘Zoon van David, heb medelijden met mij!’ Jezus bleef staan en zei: ‘Roep hem eens hier’. Ze riepen de blinde toe: ‘Heb goede moed! Sta op. Hij roept u’. Hij wierp zijn mantel af, sprong overeind en kwam naar Jezus toe. Jezus vroeg hem: ‘Wat wilt ge dat Ik voor u doe?’⁴⁵

Sindsdien, sinds Jezus in de geschiedenis is binnengebroken, is er aan de horizon van het mensenleven een Aanwezigheid tot wie we kunnen roepen, Iemand die, op onze kreet, aan elk van ons vraagt: ‘Wat wil je dat ik voor je doe?’ Er is Iemand die onze schreeuw omhelst, een Aanwezigheid die niemand meer kan uitwissen, want het is een Feit dat gebeurd is en nog altijd gebeurt, gelijktijdig blijft, in de geschiedenis voortduurt. Ieder van ons heeft de mogelijkheid om hem te ontmoeten. Wat ook de situatie is waarin we ons bevinden, hoe dor of vermoeid we ook zijn, hoe onmachtig ook om ons door de dingen te laten grijpen, hoezeer het niets ons ook overvalt, niemand zal het kunnen vermijden, ongeacht de positie die hij inneemt, om bereikt te worden door Christus’ vraag, haar te horen weerklinken, weergalmen, als persoonlijk tot hem gericht: ‘Wat wil je dat ik voor je doe?’ En niets kan ons ervan weerhouden om te antwoorden zoals de blinde Bartimeüs: ‘Rabboeni, maak dat ik zien kan!’,⁴⁶ dat ik Uw aantrekkingskracht, die mij ontrukkt aan het niets, kan ‘zien’, dus kan ervaren.

Waarom zijn we samen? Omdat ook wij, net als Bartimeüs, deze Aanwezigheid hebben onderschept die in staat is de kreet van ons menszijn op te vangen en een ultieme, onherleidbare liefde voor onszelf, een anders ondenkbare tederheid jegens onszelf te doen ontwaken, en ons op onze weg te ondersteunen, zodat we niet wegglijden in het niets. We zijn samen om het uit te schreeuwen, zoals de blinde man in het Evangelie. Alleen omdat deze Aanwezigheid er is, en wij er ruimte voor maken, in ons en onder ons, kunnen we volledig leven.

⁴³ Giussani schrijft: ‘Het hoogste wat de rede kan bemachtigen, is de waarneming van het bestaan van iets onbekends en onbereikbaars, waarvoor het hele menselijk bewegen bestemd is, omdat het er ook van afhangt. Dit is de idee van het *mysterie*’ (L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, op. cit., p. 193).

⁴⁴ Vgl. L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, op. cit., p. 122-125.

⁴⁵ Mc 10,46-51.

⁴⁶ Mc 10,51.

In onszelf ruimte maken voor deze Aanwezigheid, heeft een naam. Welke naam? Stilte. ‘De stilte is geen niets, [...] het is een gebed, het is het bewustzijn tegenover God te staan, [...] het is een vraag’.⁴⁷ We verliezen te veel tijd met praten over dingen die geen waarde hebben of ons totaal niet helpen om te leven. Tegenover al diegenen die ons – op de verschillende wijzen waarop onze afleiding gevoed kan worden – toesnauwen: ‘Schreeuw niet, schreeuw niet, schreeuw niet!’, kunnen wij echter, net als Bartimeüs, gewoon nog harder schreeuwen: ‘Jezus, heb medelijden met mij!’ Als er in ons ook maar een greintje liefde voor onszelf trilt, dan vult deze kreet onze stilte. In het onvermijdelijke drama van het leven hoeven we onze kwetsbaarheid en onze machteloosheid niet te censureren, er niet aan te bezwijken, want er is een Aanwezigheid die ons omhelst, die heel ons verwarde en rusteloze menszijn omhelst, zich over onze wonden buigt en vraagt: ‘Wat wil je dat ik voor je doe?’

⁴⁷ L. Giussani, *La convenienza umana della fede [De menselijke geschiktheid van het geloof]*, Bur: Milaan 2018, p. 212-213.